

Sprog & Samfund

Nyt fra Modersmål-Selskabet 2024/1

Engelsk i Danmark

Tal dansk

Weekendavisen

Jarl Cordua: Danskerne synes, det lyder smart at bruge engelske ord. Men det er skabagtigt **Kristeligt Dagblad**

TV 2's skift fra '19 Nyhederne' til '19 News' forundrer sprogforsker **Jo**

Brite bosat i Danmark: Engelsk er blevet danskernes andetsprog. Det gør mig virkelig vred **POLITIKEN**

Raser mod "latterlig" TV 2-ændring: - Nu tager vi livet af dansk, og TV 2 går forrest **TV2**

Det engelske sprog har invaderet det danske

Lad os forske på dansk frem for engelsk. Ellers overser vi nationale spørgsmål **Information**

Det danske sprog bliver grimmere og grimmere **Weekendavisen**

Berlingske

Er engelsk stadig et fremmedsprog i Danmark?

NyS
61

Invasion eller naturlig udvikling?

Anne-Marie Ravn Melvang

Mange er forargede over måden, hvorpå engelsk sniger sig ind i det danske sprog, ikke mindst hos medie- og kommunikationsfolk, men også hos danske politikere.

I efteråret blussede debatten om det engelske sprogs »invasion« af dansk op igen efter kritik af TV 2, der som led i en større omstrukturering omdøbte de sene nyheder fra *Nyhederne* til *News*, mens også formatet *Newsroom* blev introduceret. Forargelsen var til at tage at føle på hos markante stemmer som Berlingskes Jarl Cordua, som henledte opmærksomheden på, at den nye medielov netop havde understreget, at befolkningen skulle møde mere danskproduceret kvalitetsindhold.

I PR's debat-udsendelse *Så tal dog dansk, forperson!* fra den 28. september 2023 udtalte forfatter og tidligere reklamemand Knud Romer og kommunikationsrådgiver Anna Thygesen dog, at sproget jo udvikler sig uafhængigt af, hvor mange sprogrøgttere der forsøger

at tøjle det og lede det i en bestemt (konserverende) retning, så de så ingen problemer i, at engelske låneord og udtryk i stigende grad integreres i dansk.

En gennemgang af de nyeste 56 tilføjelser til *Retskrivningsordbogen* (oktober 2023) viser, at lige knap halvdelen er låneord fra engelsk, hvilket må være et udtryk for, at det er ord, som ifølge Dansk Sprog-nævn har vundet indpas i det danske sprog.

Så skal vi være bekymrede for, at vores lille sprog opsluges af engelsk eller omdannes til et »sprog, man taler med hunden« (jf. artiklen s. 4), eller skal vi er-ken- de, at sproget altid forandrer sig som følge af påvirk-ning fra andre sprog og kulturer (jf. bagsiden)? Læs mere i dette nummer, hvor vi har fokus på engelsk i Danmark.

Modersmål-Selskabets bestyrelse

- Leder Christian Munk
leder@modersmaalselskabet.dk
- Viceleder & Webmaster Nikolai Sandbeck
webmaster@modersmaalselskabet.dk
- Redaktionssekretær Michael Bach Ipsen
red@modersmaalselskabet.dk
- Ulla Weinreich
- Ingrid Carlsen
- Svend Nielsen
- Torben Arboe
- Tijana Vujadinović
- Mikael Fabrin

Suppleanter

- Alex Speed Kjeldsen
- Christopher Morgenstjerne

Adresse

Modersmål-Selskabet

% Christian Munk
Portlandsvej 40, 1.
2300 København S

Tlf.: 21 860 864

CVR-nr.: 76824215

sek@modersmaalselskabet.dk

Kontingent og betaling

300 kr. pr. år. Portotillæg udland: 150 kr.

MobilePay: 35556

Reg.nr. 9570 kontonr. 667 6901

SWIFT/BIC: DABADKKK

IBAN: DK8030000006676901

Betalingsservice

PBS-nr. 09525351, debitorgr.: 00001

Kundenr. = medlemsnr. (4 cifre)

Modersmål-Selskabet

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

- At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne.
- At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Sprog & Samfund

Modersmål-Selskabets medlemsblad, *Sprog & Samfund*, udkommer fire gange årligt. Artiklerne tegner ikke nødvendigvis selskabets holdning.

Eftertryk er tilladt med kildeangivelse.

Redaktion

Christian Munk

Ulla Weinreich

Anne-Marie Ravn Melvang

Ansvarshavende redaktør

Anne-Marie Ravn Melvang

melvang@modersmaalselskabet.dk

Layout

Christian Munk

ISSN

ISSN 0108-433X (trykt udgave)

ISSN 2246-4212 (PDF)

Marts 2024 (42. årgang nr. 1)

Dansk i tusind år er nu udkommet som e-bog

Modersmål-Selskabets årbog fra 1993, som udkom i en gennemarbejdet 3. udgave i 2022, kan nu købes i e-bogsformat som en vandmærket pdf.

Allan Karkers værk om dansk sproghistorie fra de ældste runeindskrifter til nutiden er en lærebog, som er tilbagevendende pensum på bl.a. dansk-studierne. Mange universitetsstuderende er i dag helt papirløse og opbevarer alle deres noter og undervisningsmaterialer digitalt. For at imødekomme den tendens er *Dansk i tusind år* udkommet som e-bog den 1. marts 2024.

PDF-formatet bevarer layoutet, placeringen af illustrationerne og ikke mindst skrifttyperne, som er nødvendige for at vise runerne og de øvrige specielle tegn i bogen.

Den er tilgængelig gennem boghandlerne og på eReolen. ■

Allan Karker: *Dansk i tusind år*
– et omrids af sprogets historie (e-bog).
København: Modersmål-Selskabet, 2024.
ISBN 978-87-93708-92-1. 276 sider.
Vejl. udsalgspris: 199,95 kr.

Hvem skal have Modersmål-Prisen 2024?

Modersmål-Prisen uddeles hvert efterår som en påskønnelse af en over for brede kredse særlig fremragende anvendelse af et sprog efter selskabets ideal: klart, udtrykksfuldt og varieret. Medlemmer kan indsende indstillinger af kandidater indtil den 1. maj til ic@modersmaalselskabet.dk.

Indstillingen skal være på mindst en halv side.

Læs mere om betingelserne for indstillingsretten, og se listen med tidligere modtagere af prisen på:
modersmaalselskabet.dk/begivenheder/ms-prisen/indstilling

English is my best

Michael Ejstrup, ph.d., sprogforsker, foredragsholder og debattør

Efterhånden har vi vænnet os til, at rigtig meget foregår på engelsk, selv om vi bor i Danmark og har et udmærket modersmål. Er det mon så blevet lidt for meget med engelsk sprog i Danmark i 2024? Meningerne er delte.

Det kommer med en pris, når vi køber ind på nogle af de folkevalgte sprog i 2024. *Deepfake*, *fair and square*, *on track* og *cherry picking* er blevet til hverdagsord i dagens

politiske debatter. Der er tale om, at engelsk sprog har fundet sin veletablerede og sikre plads i det danske sprogsamfund. Det kan man da godt blive både forskrækket over og træt af. Mit råd er alligevel at lade roen falde på og se udviklingen i et større historisk perspektiv.

The more the merrier

Inden for sprogvidenskaben er det kendt, at jo større befolkningstætheden er i et område, og jo flere gæster det besøges af, desto hurtigere sker sprogd udviklingen. Ved nærmere eftertanke giver det jo ganske god mening, at jo flere mennesker der kommunikerer, jo mere forskelligt sprogligt gods dukker der hele tiden op. Det får konsekvenser; noget af det nye bliver hængende, mens noget af det gamle går i glemmebogen.

Hvis vi sammenligner os med andre nordiske mål som færøsk og elvdalsk, er dansk et godt eksempel på, at høj befolkningstæthed og mange gæster resulterer i hurtig sprogd udvikling. De to førstnævnte tales kun af henholdsvis ca. 50.000 og ca. 2.500 personer. Begge målne findes i tyndt befolkede områder, hvor mængden af gæster gennem historien har været begrænset. Derfor er disse mål et helt andet sted i deres udvikling og tættere på urnordisk end dansk. I Danmark har situationen været en helt anden.

West Germanic and Romance

Danskerne har altid vidst, at det var vigtigt at være gode venner og handle med naboerne, og det har vi gjort i hundredvis af år. Det har sat sig spor i dansk sprog, hvor ca. 10 pct. er fransk, og tæt på 20 pct. er tysk. Det tyske islæt kommer ud af vores naboskab, hvor vi har handlet med vore sydlige naboer og ladet Nørrejylland regere på tysk. Det tyske sprog besad en vis snobværdi, og det samme kan bestemt også siges om fransk. Et bonmot siger, man ved hoffet talte fransk med damerne, tysk med tjeneren og dansk med hunden.

Vi har rigtig mange tyske ord, der har sat sig tungt på vigtige pladser i det danske sprog. Alle ord, der har en af de fire forstavelser *be-*, *ge-*, *er-* og *for-* som *begynde*, *geråde*, *erfare* og *fortælle* er af tysk oprindelse. Og dem har vi godt nok mange af. Vi kan næppe undvære dem. Det samme gælder ord som *chauffør*, *garage*, *generel* og *genert*. De er bare franske, og vi er næppe klar til at undvære dem.

I øvrigt er der i urnordisk tryk på første stavelse i alle ord, ligesom islændingene forsøger at bevare det i dag. *Be-*, *ge-*, *er-* og *for-*stavelserne bryder med dette princip og er trykløse forstavelser. Her kan man virkelig tale om et brud med et vigtigt nordisk sprogprincip. Men det synes jo at være gået endda.

Velkommen og farvel

»At blive kendt og glemt / ja, det er er livets del« lyder en strofe i fannikkernes gamle fællessang. Og de ved noget om sagen, for de har sejlet på og hen over Nordsøen i hundredvis af år. De ved, at mennesker og sprog konstant kommer og går.

Michael Ejstrup holdt foredrag i anledning af den internationale modersmålsdag. Foto: Svend Nielsen.

Udviklingen er en uundværlig del af menneskers sprog. Sproget er en levende organisme, og når fornyelsen stopper, er sproget enten døende eller dødt. På Sydvestkysten kan man hos den ældre generation høre ord som *æ bre'ker* og *æ dinger*. Det vil enhver engelskkyndig forstå som 'morgenmaden' og 'jollerne'. Kontakten og den fælles kommunikation har været der, og sproget er fulgt med som en vigtig del af fællesskabet.

Præcis på samme måde gik det for sig, da vikingerne afleverede en stor portion ord i England og Skotland, da disse vikinger fik kontakt og havde et sprogligt fællesskab med folkene derovre. *Window*, *kirk* og *bound* er gode nordiske ord, der sammen med masser af andre fik sikre pladser i det engelske sprog. Sådan er det, og sådan skal det være, når kulturer og mennesker mødes og blander sig med hinanden.

Let's face it

Engelsk er verdens næststørste sprog, og internettet er kommet for at blive. Vi kommunikerer med hvem som helst om snart sagt hvad som helst. Så det er bestemt ikke underligt, at engelsk sprog er kommet til at fylde noget i dansk sprog anno 2024. Det modsatte ville have været underligt. Der dukker nærmest på daglig basis nye fænomener op, som vi må forholde os til for at kunne håndtere hverdagens nyhedsstrøm-

me og krav til vores digitale formåen.

Meget kommer til os fra engelsktalende områder, fordi vi historisk har anset disse områder for at være vores venner og foretrukne samarbejdspartnere. Det får større og større indflydelse på vores samfundsstruktur og grundværdisæt. Sproget følger helt naturligt med, sådan er det, og sådan har det altid været. *Computer*, *usb-stik* og *keyboard* kender alle; det gælder nok også *google*, *surfe* og *jazze*, mens de færreste hjemme ved kakkelbordene er helt fortrolige med *deepfake*, *cherrypicking* og *tappe ind i*. Bare rolig, det kommer. Når fænomenerne nævnes tit nok og fylder i vores samfund, så følger sproget og forståelsen af ordene med.

Enough is enough

Nok er nok, og det har det været længe, vil somme uden tvivl mene. Det har de måske ret i, men vi kan næppe standse samfundsudviklingen hverken på nationalt eller globalt niveau. Danskere har altid haft en pæn portion selvforståelse, men grænsen går så nok også her. Vi kan ikke sætte verden i stå, og det skal vi heller ikke. Vores sprog skal kunne rumme både det gamle og det nye, der er i verden rundt om os – både det nære og det fjerne.

Vi kunne så gøre som nordmændene og islændingene og finde gamle nordiske ord for de nye ting i verden. Det er en kamp mod vejrmøller, og de gamle ord har altid gamle konnotationer med sig, som ikke altid er så heldige. *Tölva*, *flyvefreja* og *bilskur* hedder det på islandsk, mens vi siger *computer*, *stewardesse* og *garage* med to engelske og et fransk låneord. Måske skulle vi vælge en mellemvej og beholde låneordene, men skrive dem på dansk som *kåmpjuter*, *stjuvadesse* og *garasje*. Det kommer næppe til at ske, men det er da en mulighed, som vil vise, at ordene nu er danske. Vi bøjer dem jo også på dansk uden at få myoser af det.

I 1950'erne hørte man førsteelskeren Preben Neergaard sige både *bye bye* til og *sweetheart* om sine kærester i de højtelskede danske biografilm. Det gør vi så ikke mere. De ord har vi sendt tilbage med tak for lån. Det maner til ro, fred og fordragelighed; det skal nok gå. Dansk sprog vil bestå. ■

Bogudgivelser og mediebevågenhed

Anne-Marie Ravn Melvang, redaktør

Også 2023 blev et meget aktivt år for Modersmål-Selskabet med bogudgivelser, festivaldeltagelse og rekordstor mediebevågenhed i forbindelse med fokuseringen på dialekterne samt uddeling af Modersmål-Prisen.

Fra venstre: bestyrelsesmedlemmerne Ingrid Carlsen, Michael Bach Ipsen, Christian Munk, Ulla Weinreich og afgående bestyrelsesmedlem Anne-Marie Ravn Melvang. Foto: Svend Nielsen.

På den internationale modersmålsdag, den 21. februar, afholdt Modersmål-Selskabet generalforsamling med efterfølgende foredrag af sprogforsker og chefkonsulent i Folketinget Michael Ejstrup, som tog de fremmødte med på en guidet tur ind i en folketingsreferents arbejdsdag og -vilkår, og som desuden gav eksempler på forekomsten af engelske ord og udtryk i udtalelser fra Folketingets talerstol.

Arrangementer

Leder Christian Munk gennemgik i sin beretning Selskabets aktiviteter siden sidste generalforsamling: Igen i år var vi i september stærkt repræsenterede med foredrag og en velbesøgt stand på sprogfestivalen Sprogense i Bogen, og i oktober og november var der udgivelsesarrangementer i forbindelse med årets mange bogudgivelser:

De tre nye bestyrelsesmedlemmer: Nikolai Sandbeck, Mikael Fabrin og Tijana Vujadinović. Foto: Svend Nielsen.

Modersmål-Prisen 2023

Som noget særligt blev Modersmål-Prisen sidste år tildelt et projekt frem for en enkeltperson, nemlig Bornholmsk Ordbog. Det skete d. 13. oktober på Københavns Universitet Amager, hvor Alex Speed Kjeldsen tog imod prisen på vegne af ordbogen, og kvitterede med et fængende foredrag om projektets historie, som har haft en del bump på vejen. Og så blev foredraget holdt på klingende bornholmsk (se *Sprog & Samfund* 2023/4).

Sprog & Samfund

Efter generalforsamlingen sammensattes en ny redaktion, og bladet får ny redaktør, da den nuværende trak sig efter et år på posten.

For at sikre, at vores medlemsblad, som vi gør os umage med at gøre indbydende, ankommer i tør og hel stand hos jer medlemmer, har vi besluttet fremover at indpakke det i plast, på trods af en lille merpris.

Bestyrelsen

Ulla Weinreich, Michael Bach Ipsen, Christian Munk, Ingrid Carlsen, Svend Nielsen og Torben Arboe fortsætter i bestyrelsen, hvorimod Anne-Marie Ravn Melvang ikke modtog genvalg, og Estrid Dyekjær og Maja Vinding Fallesen er udtrådt af bestyrelsen.

Bestyrelsen indstillede til nyvalg af Nikolai Sandbeck, Mikael Fabrin og tidligere suppleant Tijana Vujadinović. Nikolai Sandbeck er cand. mag. i indoeuropæisk (sproghistorie) og ser med sine kompetencer inden for programmering frem til at vedligeholde Selskabets hjemmeside. Mikael Fabrin er stud.mag. i kognitiv-funktionel lingvistik (sprogvidenskab) og underviser i dansk som andetsprog. Alle opstillede kandidater blev valgt uden modkandidater, og de bydes hjerteligt velkommen i bestyrelsen. Dirigenten pålagde bestyrelsen snarest at finde to personer til suppleantposterne, som ikke kunne besættes på generalforsamlingen.

Generalforsamlingen blev afholdt i Østerbrohuset. Foto: Svend Nielsen.

Økonomi

Kasserer Michael Bach Ipsen gennemgik regnskabet for 2023. For tredje år i træk kunne han præsentere et moderat driftsoverskud på ca. 10.000 kr. Pga. det store bogsalg og de mange bogudgivelser har der været en usædvanligt stor økonomisk aktivitet i Selskabet i det forgangne år. Pga. salget af primært billedbøger for i alt en halv million kroner har det kun været nødvendigt at indhente 40.000 kr. i fondsstøtte.

Det blev vedtaget at hæve kontingentet fra 250 kr. til 300 kr. årligt, fordi det har været uændret i mange år og langtfra dækker de reelle omkostninger til de udgivelser, der indgår i medlemskabet.

Tak

Vi takker fonde, foredragsholdere, forfattere, fotografer, skribenter, såvel interne som eksterne, og vore øvrige samarbejdspartnere for jeres bidrag til, at Modersmål-Selskabet også i 2023 kunne leve op til sit formål om at »virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre« ved at vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne – og ved at formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog. ■

Det engelske sprog i dagens Danmark – here, there and everywhere

Dorte Lønsmann, Janus Mortensen og Jacob Thøgersen, Københavns Universitet

Brugen af engelsk i Danmark har ændret sig markant de seneste 25 år. Engelsk er i dag en almindelig del af hverdagen, på arbejdet såvel som i fritiden. Faktisk skal man som indbygger i Danmark gøre sig store anstrengelser for at undgå engelsk i dagligdagen.

I denne artikel ser vi på engelsk i Danmark, altså udbredelsen og anvendelsen af engelsk i det danske samfund. Formelt er engelsk et fremmedsprog i Danmark, men det har en ganske anden status end alle andre fremmedsprog i landet. I praksis forventes alle indbyggere i Danmark anno 2024 at mestre engelsk i større eller mindre grad. Dansk er ubestridt det primære sprog i Danmark, men engelsk er så udbredt at vi må se på det som andet og mere end blot et fremmedsprog. I det følgende forklarer vi hvorfor og hvordan vi er kommet frem til denne konklusion. Vi begynder med at se på baggrunden for den situation vi oplever i dag med fokus på tiden efter anden verdenskrig. Historien om engelsk i Danmark går længere tilbage, men vi begrænser os her til udviklingen i nyere tid.

Mobilitet og medier

Der er mindst to store samfundsomvæltninger som har ført til at engelsk i efterkrigstiden er kommet til at spille en større og større rolle i Danmark.

Den første er politisk og handler om mobilitet. Berlinmurens fald og den tidligere østbloks sammenbrud i starten af 1990'erne gav anledning til en udvidelse og styrkelse af EU-samarbejdet. Arbejdskraftens frie bevægelighed er et af EU-samarbejdets grundlæggende principper, og EU-udvidelsen førte til en kraftig stigning i antallet af europæere der arbejder i et andet land end det de er født i. Vi har altså fået en stigende grad af såkaldt vandrende arbejdskraft i Danmark. Nogle slår sig ned (og holder dermed op

med at være vandrende), mens andre arbejder her en tid for derefter at drage videre. Engelsk fungerer ofte – men ikke altid, og ikke altid i isolation fra andre sprog – som det *lingua franca* der muliggør kommunikation på arbejdspladser hvor medarbejderne taler mange forskellige sprog. EU-initiativer har også været medvirkende til at øge mobilitet inden for forsknings- og uddannelsessektoren, og her er det på samme måde engelsk der i praksis er blevet det dominerende fællessprog, selvom det ikke nødvendigvis var den oprindelige plan fra politisk side.

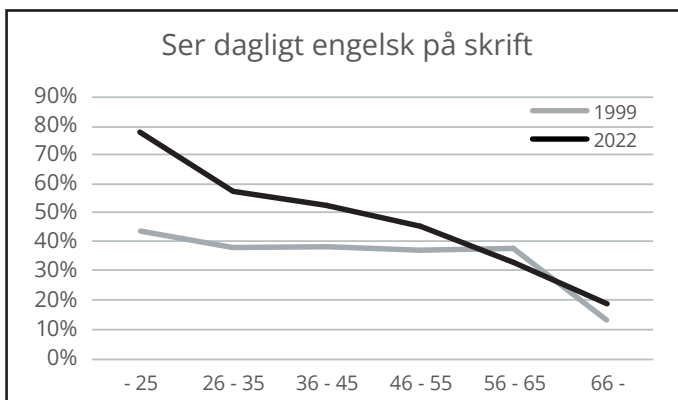
Den anden store samfundsomvæltning handler om medier og teknologi. Indtil 1988 havde Danmarks Radio monopol på at sende landsdækkende radio- og tv-programmer i Danmark i form af 3-4 radiokanaler og én tv-kanal. Siden da har vi set en voldsom stigning i udbuddet af radio og tv, sådan at de fleste husstande i dag kan se et stort antal internationale tv-kanaler, bl.a. på engelsk. Liberaliseringen af tv-markedet gav os langt større adgang til at høre engelsk end vi tidligere havde haft. Inden for de sidste årtier har udviklingen af internettet, mobilteknologier og sociale medier udvidet medie-billedet yderligere. Det giver ikke rigtig mening at spørge hvor mange »kanaler« man har adgang til på fx YouTube, TikTok eller Instagram, og grænsen mellem »afsender« og »modtager« er blevet udflydende når man fx kommenterer på en video. Vi er ikke bare passive modtagere af (engelsksprogede) medier; vi er også i højere grad selv skabere af (engelsksprogede) medier.

Mere kontakt med engelsk

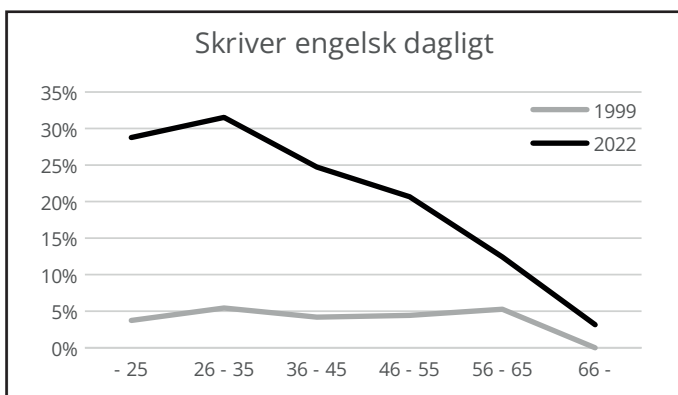
I 1999, mens disse udviklinger var i deres startfase, undersøgte Bent Preisler i sin bog *Danskerne og det engelske sprog* hvor gode danskere mente de var til engelsk, hvor ofte de brugte engelsk og hvad de mente om engelsk. I vores igangværende forskningsprojekt *English and Globalisation in Denmark: A Changing Sociolinguistic Landscape* har vi gentaget Preislers undersøgelse for at finde ud af hvad der er sket i de mellemliggende årtier. Projektet har et antal delundersøgelser. Her beskriver vi en af dem: en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse.

Der var ca. 850 deltagere i Preislers undersøgelse i 1990'erne og ca. 850 deltagere i vores undersøgelse som blev udført i 2022. Deltagerne kom i begge tilfælde fra alle dele af landet og var udvalgt som en kontrolleret stikprøve af den voksne befolkning. Deltagerne repræsenterer altså så godt som det kan lade sig gøre, et udsnit af indbyggerne i Danmark på det pågældende tidspunkt. Det er dog relevant at nævne at begge undersøgelser blev gennemført på dansk, og det var således ikke muligt for indbyggere i Danmark som ikke taler dansk, at deltage.

Deltagerne blev spurgt hvor ofte de »hører«, »taler« og »skriver« engelsk, og hvor ofte de »ser engelsk på skrift«. De kunne svare »en til flere gange om dagen«, »en til flere gange om ugen«, »en til flere gange om måneden«, »en til flere gange om året«, »sjældnere« eller »aldrig«. Figur 1 og 2 viser andelen som svarer at de »ser« og »skriver« engelsk »en til flere gange om dagen«. På den vandrette akse er deltagerne inddelt i aldersgrupper, sådan at de yngste (25 år eller yngre) er til venstre, og de ældste (over 65)

Figur 1. Andelen der dagligt ser engelsk på skrift.

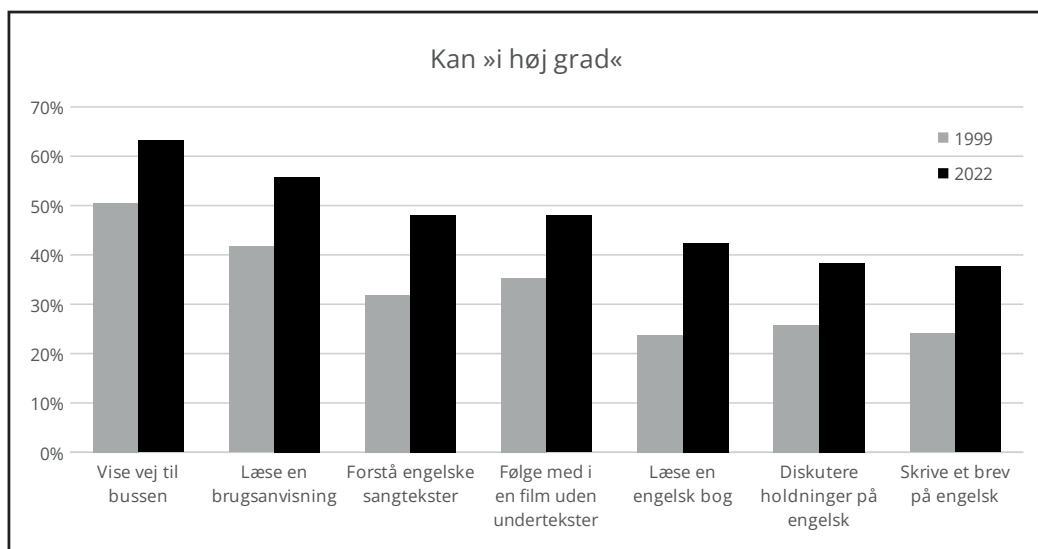

Figur 2. Andelen der dagligt skriver engelsk.

er til højre. Den grå linje viser svarene fra 1999, den sorte viser svarene fra 2022.

Der er to meget tydelige tendenser. For det første at der er en meget klar sammenhæng mellem alder og engelskkontakt. Det er især de unge der læser engelsk dagligt, og det er især de yngre som skriver engelsk dagligt. Det er også tydeligt at kontakten med engelsk er steget kraftigt fra 1990'erne til 2022. De fleste aldersgrupper læser og skriver langt mere engelsk end deres jævnaldrende for en generation siden. Det er også tydeligt at det især er den *aktive* brug af engelsk, altså at »skrive« og ikke bare at være passiv modtager, »se engelsk«, som er steget.

Vi kan også se tydelige ændringer når vi ser på dem der siger at de aldrig skriver engelsk. I 1999 var der

Figur 3. Andelen der »i høj grad« kan håndtere hver af de syv situationer.

☛ blandt de ældste 85 % der sagde at de aldrig skrev engelsk. I 2022 er det tal faldet til 55 %. Blandt de yngste i 1999 var der lige over 30 % der sagde at de aldrig skrev engelsk. I dag er det blandt de yngste faktisk kun 5 % der siger at de aldrig skriver engelsk.

Bedre engelskkompetencer

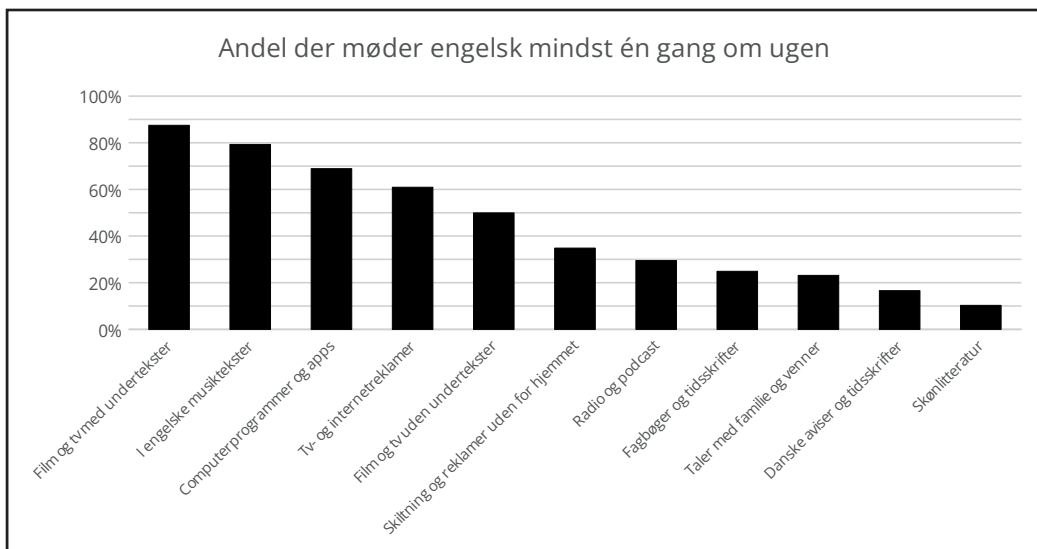
Betyder det så at der er danskere der er blevet sat af? Er der flere der bliver udelukket fra at deltage fordi de ikke kan engelsk? Nej, vores resultater tyder snarere på det modsatte. Som del af undersøgelsen blev deltagerne spurgt: »I hvor høj grad er du i stand til at ...« fulgt af syv forskellige situationer såsom »vise vej til den nærmeste bus og fortælle hvor den kører hen« (som var det flest mente at de kunne) og »skrive et brev på engelsk« (som var det færrest mente at de kunne). Deltagerne kunne svare »i høj grad (i stand til)«, »i nogen grad«, »i ringe grad« eller »slet ikke«. Figur 3 viser andelen der svarede at de »i høj grad« mestrede hver af de syv situationer. De grå søjler viser svarene fra 1999, de sorte viser svarene fra 2022.

Over en kam kan man altså se at deltagerne i dag

mener at de er bedre til engelsk end deltagerne i 1990'erne mente at de var. På tværs af alle syv situationer svarede ca. halvdelen i 2022 at de »i høj grad« kunne løse opgaven. I 1990'erne var det tilsvarende tal ca. en tredjedel der mente at de »i høj grad« kunne. Vender man det om og ser i stedet på hvor mange der svarede at de »slet ikke« kunne klare nogen af de syv opgaver på engelsk, var tallet i 1990'erne 10 % mens det i 2022 var 3 %. Ikke overraskende er der en klar sammenhæng med alder. Det er især de ældste som (mener at de) ikke kan engelsk. Men antallet er faldet kraftigt. I 1990'erne var det ca. 40 % af deltagerne over 65 som svarede at de »slet ikke« kunne nogen af de syv ting, i 2022 var det »kun« 6 % af deltagerne over 65 som mente at de slet ikke kunne nogen af de syv ting.

Engelsk i hverdagen: Fra Netflix til Gud

Vi har også i spørgeskemaet spurgt til *hvor* deltagerne møder engelsk. Og det gør de mange forskellige steder, både på arbejdet og i fritiden. Af de deltagere der er i arbejde, svarer 94 % at de bruger engelsk i arbejdstiden i en eller anden udstrækning. Når vi kigger på

Figur 4. Andelen der møder engelsk mindst en gang om ugen i forskellige situationer.

dem der svarer at de bruger engelsk ofte på arbejde, er der tale om en bred gruppe af befolkningen. Det er både folk med lange videregående uddannelser og folk der er gået ud af skolen uden anden uddannelse end folkeskole. Det er folk der arbejder med IT, som direktører og inden for HR, men det er også baristaer, tømrere og frisører. Engelsk bruges altså på et bredt udsnit af danske arbejdspladser og inden for mange forskellige typer af arbejde. Det er en naturlig følge af den øgede mobilitet vi beskrev ovenfor.

Deltagerne møder også engelsk i fritiden, og også her ret ofte. Som det fremgår af Figur 4, møder hele 87 % af deltagerne hver uge engelsk i film og tv-serier med undertekster. 69 % møder engelsk i computerprogrammer og apps hver uge, og 50 % ser hyppigt film, serier og tv-programmer på engelsk uden undertekster. Næsten 50 % taler engelsk med familie og venner i hvert fald en gang imellem, og en tilsvarende andel læser engelsk i fagbøger i hvert fald en gang imellem. Her er der igen tale om en udvikling som er forudsigelig når man betænker ændringerne i mediebilledet og de øvrige samfundsforandringer som vi skitserede ovenfor.

En tredjedel af deltagerne i 2022 svarer at de har en fritidsinteresse hvor de møder engelsk. Når vi ser på listen over de fritidsinteresser der nævnes, bliver det tydeligt at engelsk bruges i mange forskellige kontekster. Listen spænder fra *arm wrestling* til dart, fra brug af metaldetektor til golf og fra karate til lystfiskeri. Ikke overraskende går computerspil og programmering igen i mange svar, ligesom læsning af udenlandsk litteratur og aviser dukker op flere gange. Det bliver også klart at brugen af engelsk spænder fra receptiv til mere aktiv brug: En er fritidsmaler, »hvor inspiration og undervisningsvideoer ofte er engelsksprogede«, en anden spiller basketball, har en træner fra Spanien og »kommunikere derfor på engelsk«, mens en tredje angiver sit »gudsforhold, hvor jeg læser Bibelen og beder – på engelsk«.

Engelsk som en del af hverdagen

Allerede i 1990'erne var engelsk en del af mange danskeres hverdag, men siden da har udviklingen taget fart. Den stigende brug af engelsk førte i 2000'erne til en diskussion af hvorvidt engelsk var en trussel mod dansk. Her i 2024 kan vi konstatere at det danske

☛ sprog fortsat lever i bedste velgående – men noget er der sket siden 1990'erne. Indbyggere i Danmark bruger engelsk oftere og mener selv at de har bedre engelskkompetencer. Engelsk er i dag en almindelig del af hverdagen, på arbejdet såvel som i fritiden. Engelsk bruges ikke længere kun blandt computerspillere, blandt unge eller højtuddannede, men på tværs af alder, uddannelse, arbejdsområder og fritidsinteresser. Der er stadig forskelle, især når vi ser på alder, men engelsk er i dag en sproglig ressource der bruges på mange forskellige måder og blandt mange forskellige mennesker i Danmark. Formelt er engelsk et fremmedsprog i Danmark, men mange danskere føler sig endog rigtig godt hjemme i sproget, og som indbygger i Danmark skal man gøre sig store anstrengelser for at undgå engelsk i dagligdagen. ■

Læs mere:

- Lønsmann, D., J. Mortensen & J. Thøgersen. 2022. Er engelsk stadig et fremmedsprog i Danmark? Et spørgsmål om kollektiv sproglig identitet. *NyS – Nydanske Sprogstudier* 61. 126-179.
- Preisler, B. 1999. *Danskerne og det engelske sprog*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Thøgersen, J. 2023. Danskerne og det engelske sprog i 1990'erne og 2020'erne. K. Boas, I.S. Hansen, T.T. Hougaard, E.L. Overgaard (red.), 19. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* (s. 343-360), Aarhus Universitet.

Engelsk i Danmark

DTU har sat dansk i skammekrogen

Christian Ellehammer Andersen, stud.polyt.

Dansk har fået en bekymrende lille rolle på danske universiteter. Hvis det fortsætter, risikerer vi det danske sprogs fremtid som forskningssprog. I stedet bør man gøre en aktiv indsats for at indføre danske fagbegreber ligesom Ørsted i sin tid.

På DTU har engelsk desværre fået lov til at fortrænge dansk på uhyggeligt mange områder. Man har en politik om, at alle kurser på kandidatniveau foregår på engelsk, hvilket omfatter forelæsninger, læsestoffet og samtlige afleveringer. Kandidatafhandlinger skal som udgangspunkt afleveres på engelsk, medmindre ens vejleder giver én lov til at skrive på dansk. Selv den indbyrdes samtale mellem os studerende til f.eks. grupperegninger foregår undertiden på engelsk for at tage hensyn til de udenlandske studerende, som

man måtte følges med. Hjemme på kollegiekøkkenet er historien den samme; her kan der nemlig også forekomme udenlandske studerende, selv på ikke-internationale kollegier. Man kan således snildt gå en hel dag uden at tale dansk.

Når man endelig har muligheden for at bruge dansk her i Danmark, er det blevet svært at tale om tekniske emner. Når alt stof fremlægges på engelsk, lærer man ikke de danske fagbegreber, endsige bliver fortrolige med dem. Hvis man insisterer på at sige en dansk oversættelse af et fagbegreb, må man være indstillet på at få nogle kærligt løftede øjenbryn imod sig. De danske begreber føles i bedste fald unaturlige pga. manglende tilvænning. I værste fald findes de

Tegning af H.C. Ørsted fra 1852.

slet ikke, og så må man forsøge sig med en hjemmelavet oversættelse fra hoften. Eller bare give op. Det er, hvad de fleste gør.

Med andre ord bliver dansk sjældent anvendt på uni, og når det endelig bliver, er der tale om en yderst angliciseret form for dansk med så mange engelske låneord, at det nærmest føles som en dialekt af engelsk.

Jeg medgiver, at forskere i den store verden har brug for at kunne forstå hinanden. I forlængelse heraf bliver dansk muligvis af nogen set som en unødig omvej. Hvorfor lære sig nogle betegnelser, som størstedelen af ens internationale fagfæller alligevel ikke forstår?

Her bliver vi dog som sprogentusiaster nødt til at insistere på, at vores modersmål har en værdi. Dansk er et flot sprog. Det skal ikke strande som et hverdags-»ræk mig lige kartoflerne«-sprog, eller fortyndes med sjælløse engelske låneord, som udvander sprogets lydmæssige ånd. Vi skal derimod passe på det og kæmpe for, at det også er i stand til at udtrykke teknisk forskningsstof.

Andre har kæmpet den kamp før os. Fysikeren Ørsted – som var med til at grundlægge DTU – formåede at indføre 2000 ord i vores sprog, herunder *ilt* og *brint*. Han havde – uden sammenligning i øvrigt – nogle ambitioner i lighed med mine. Han ville formentlig vende sig i graven, hvis han erfarede, hvor meget engelsk har fået lov at fylde.

Der er dem, der vil hævde, at dansk altid har lånt ord fra andre sprog, og at vi derfor ikke skal være bange for dansks overlevelse. De tager fejl. Som nævnt er der store dele af en almindelig danskers dagligdag, hvor dansk allerede er dødt, fordi vi har besluttet os for at slå 100 % over i engelsk. »Åh, danske sprog, du er min moders stemme – bortset fra når jeg studerer, arbejder, er på kollegiekøkkenet, er på sociale medier, ser film eller spiller videospil«, burde H.C. Andersen have skrevet i dag. Desuden er låneord ikke bare låneord. Jeg vil eksempelvis hellere have en *sidegesjæft* end en *side hustle*, og hvis det stod til mig, erstattede vi *weekend* med det norske og svenske *helg*, der er et gammelt vikingeord. Jeg har med andre ord ikke noget imod låneord som sådan, men når vi rammes af en decideret syndflod af anglicismer, er det på sin plads at råbe vagt i gevær.

Vi skal ikke tage dansk for givet, men derimod værne om det. Og gerne hurtigt; for jo mere fortløbende folk bliver med de engelske ord, desto vanskeligere bliver det at vænne dem til nogle danske alternativer. Hvis vi skal redde dansk som et nuanceret sprog, er det nu. ■

Faktaboks

Christian Ellehammer Andersen er 24 år gammel og aktiv i Facebook-gruppen Dansk Sprogværn, hvor redaktøren bemærkede hans opslag om sproget i universitetsopgaver og efterfølgende spurgte ham, om han ville dele sine tanker med os i *Sprog & Samfund*, hvilket han indvilgede i.

Christian er generelt sprogentusiast og skriver: »Sprogene afspejler, hvem vi er, og hvor vi kommer fra. Det er betagende at opleve, hvordan kunsten, hverdagen og videnskaben får deres egne liv på forskellige sprog. At udvande den sproglige mangfoldighed, vi har i Europa, med en overdreven beundring for engelsk, ville være en stor fejltagelse.«

den dæn-skæ san-skæt

Solvej Wilbrandt Kjær, lingvist og organist

Mange professionelle sangere fra udlandet synger på dansk uden at kunne sproget. Det får de nu et enestående hjælpemiddel til.

Danmark har vi en rig sangtradition, som spænder over alt fra folkeviser over højskolesange til klassiske værker. Denne sangskat er en kulturel rigdom, som vi godt kan være stolte af. Derfor er det også dejligt, når udenlandske sangere vælger at opføre danske sange. Men samtidig indebærer dette også en stor udfordring! For hvordan rammer man den rigtige danske udtale, hvis man ikke selv taler dansk?

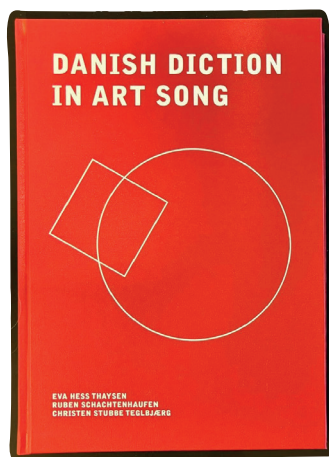
Det er denne problematik, som imødegås af Eva Hess Thaysen, Ruben Schachtenhaufen og Christen Stubbe Teglbjærg med bogen *Danish Diction in Art Song*. Bogen har til formål at præsentere udenlandske

sangere for et udvalg af danske kunstsange – og dette med særlig fokus på udtale. Sangteksterne er derfor ikke blot noteret med almindelig ortografi, men også med en særligt tilpasset version af det internationale fonetiske alfabet (IPA). Denne notationsform er specielt udviklet til at passe til sunget dansk udtale, som på flere måder adskiller sig fra talt udtale (f.eks. er der ikke stød i kunstsang, og udtalen er generelt mere konservativ).

Forfatterne har hver deres ekspertiseområde: Eva Hess Thaysen er operasanger og lektor i sang ved Det Kongelige Danske Musikkonservatorium, Ruben Schachtenhaufen er fonetiker, og Christen Stubbe Teglbjærg er pianist. De bidrager dermed hver især med deres egen ekspertviden, hvilket tilsammen skaber en helt unik udgivelse.

Komposition

Overordnet er bogen inddelt i ni sektioner, som hver fokuserer på en dansk komponist (fra C.E.F. Weyse og frem til Carl Nielsen). Det fortæjner ros, at forfatterne har valgt at medtage tre kvindelige komponister, da disse ellers ofte er blevet overset i musikhistorieskrivningen. Hver sektion indledes af en kort præsentation af komponisten, efterfulgt af noter og tekster til en række af dennes værker. Her har forfatterne valgt at notere lydskriften direkte i noden, hvilket gør den til et let tilgængeligt

Eva Hess Thaysen, Ruben Schachtenhaufen & Christen Stubbe Teglbjærg: *Danish Diction in Art Song*. Frederiksberg: Det Kongelige Danske Musikkonservatorium, 2023. ISBN 978-87-87131-17-9. 362 sider, hårdt bind. 800 kr.
ISBN 978-87-93750-93-7/94-4/95-1. 124/132/128 sider, blødt bind. 250 kr./stk. eller 600 kr. samlet.

ROMANCE
Poco andante

61

8

Langt, langt fra hjem - mets Kyst paa en - som - me
'lant, 'lant fæa 'jem - mæts 'køst pø 'en - søm - mø

pp

64

8

Gang, blev sol - be - lyst mit Bryst ved en
'gan mf blev 'sol be - 'lyst mit 'bøest veð 'en

30

DANISH DICTION IN ART SONG

I nodesystemet står sangteksterne først med konventionel dansk ortografi og nedenunder med lydskrift.

redskab for sangeren. Hver sang er desuden oversat til engelsk i både en almindelig og en ord-for-ord-oversættelse. Alt i alt giver bogen altså en meget grundig indføring i teksterne, både hvad angår udtale og betydning.

Bogens opbygning omkring komponisterne fungerer godt og skaber en fin ramme om sangene. Det kan dog undre, at der på trods af det intense fokus på tekst ikke er mere opmærksomhed på tekstforfatterne. Men det er klart, at der må foretages prioriteringer i en udgivelse som denne.

Bogen fås både i ét samlet værk, nydeligt garnhæftet med hårdt rødt bind med hvidt relief og med blank kachering, og i en tredelt udgave med spiralryg, der egner sig perfekt til at stå på et nodestativ. Bind 1: *Selected songs by C.E.F. Weyse, I.P.E. Hartmann, Emma Hartmann, Niels W. Gade and Peter Heise*. Bind 2: *Song cycles by Peter Heise: Gudruns Sorg, Farlige Drømme and Dyvekes Sange*. Bind 3: *Selected songs by P.E. Lange-Müller, Hilda Sebested, Carl Nielsen and Tekla Griebel Wandall*.

Ekstramateriale

Til bogen hører en mængde supplerende materiale, som kan findes på hjemmesiden danishdictioninartsong.dk. Der ligger bl.a. optagelser af skuespillere, der læser sangteksterne højt, og videoer, hvor danske sangere opfører sangene, samt en mere grundig diskussion af den valgte IPA-notation. Ja, der er faktisk ikke det, der ikke er tænkt på.

Alt i alt må man sige, at *Danish Diction in Art Song* er en meget dybtgående guide til dansk udtale for ikkedansktalende sangere. Der er ingen tvivl om, at den kan være et yderst brugbart værktøj, hvis man tager sig tid til at sætte sig ind i IPA-notationen og ekstramaterialet. Det er klart, at der ligger mange overvejelser bag de notationsmæssige valg, og selvfølgelig vil der altid være nogle valg, der kan diskuteres. Bl.a. adskiller valget af /bdg/ for ustemt, uaspireret plosiv sig fra andre udgivelser, herunder Ruben Schachtenhaufens egen *Ny Dansk Fonetik* (se *Sprog & Samfund* 2023/3). Men her må det også understreges, at bogens formål først og fremmest er at være anvendelig: Hvis ikkedansktalende sangere finder, at den er et godt og brugbart redskab, så har den opfyldt sit mål. ■

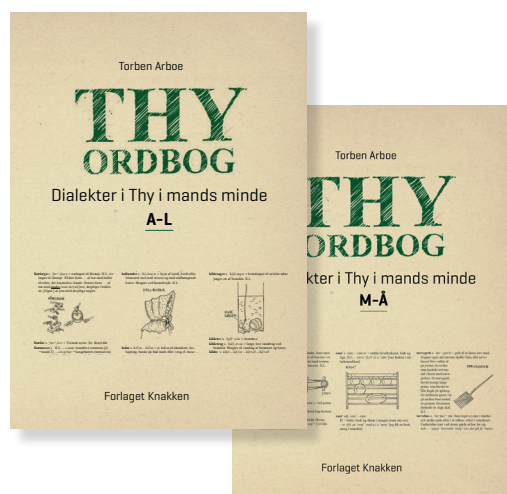
En ordbogsforfatter forklarer nærmere

Torben Arboe, Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Aarhus Universitet

På baggrund af Ernst Frosts anmeldelse af *Thy-ordbogen* i *Sprog & Samfund* 2023/4 uddyber Torben Arboe de principper, *Thy-ordbogen* er konstrueret efter.

Ernst Frost nævner i sin positive anmeldelse af *Thy-ordbogen – Dialekter i Thy i mands minde* (2023), at søgeordene er rigsdanske ord, men at man ikke kan slå fx 'hvornår' og 'knuse' op, derimod dialektens tilsvarende ord *hwitter* og *grase* (*Sprog & Samfund* 2023/4). Dette skyldes, at *Thy-ordbogen* som opslagsformer først og fremmest bruger rigsdanske ord, når de findes, og ellers fastlægger rigsdanskliggende former ud fra de dialektale lydformer. Der sættes derimod ikke rigsdanske opslagsord ind med henvisning til de tilsvarende ord i thybomålet. Dermed følges intentionen i lærer og dialektforsker Torsten Balles ordsamling, der ligger bag ordbogen, og som giver lydformer, betydninger og eksempelsætninger på thybomålets ord i 1950-70'erne, især fra Nordthy: Det vigtige er at gengive dels lydformer i præcis notation, dels nuancerede betydningsopdelinger og endvidere gode, illustrative eksempelsætninger fra thybomålet. Der henvises dog også fra rigsdanske ord, der bruges i dialekten, til de egentlig dialektale, fx ved substantivet 'gilde' til *bojle*, der er/var thybomålets almindeligt brugte ord. I ordsamlingen og ordbogen henvises derimod ikke fra udtaleformer til opslagsformer, fx ikke fra *ajer* til 'under' og fra *gjar* til 'gerne', som Ernst Frost nævner. Det ville give en helt anden, eller i hvert fald meget større ordbog, hvis man skulle gøre det; så skulle man henviser fx fra *fyw'r* til 'fjord', fra *hajl* til 'handle', fra *pol's* til 'pulse', fra *skrow* til 'skrev' eller 'skrive', fra *ywl* til 'jul', etc. Udtalen af disse ord og hundredvis af andre skyldes regelrette dialektale lydudviklinger og er derfor ikke skønnet nødvendige som opslagsformer i ordsamlingen eller *Thy-ordbogen*. Der er altså ikke tale om nogen diskrepans i redaktionen, som Ernst Frost antyder.

På disse punkter kan der imidlertid hentes hjælp i den *Thy-Udtaleordbog*, som jeg og Foreningen Thybomål udgav i 2020 (jf. *Sprog & Samfund* 2021/1). Her anføres i første del (*Udtaleordbog 1*) udtaleformer, som de er noteret i digtsamlinger, ordlister mv. på thybomål. Fx ses under det nævnte *ajer*, at ordet kan betyde 'under', men også 'andre', og tilsvarende under *gjar*, at ordet kan betyde 'gerne', men også 'gær'. I anden del (*Udtaleordbog 2*) nævnes først det rigsdanske ord, dernæst det tilsvarende dialektale, fx under 'hvornår' formerne *hwitte* og *hwitter*, og under 'knust' formerne *græst* og *grast*, førnutidsformer af verbet *grase*. De præcise lydformer med stød-hhv. længdemarkering mv. kan da findes i den nye *Thy-Ordbog*. Ernst Frost nævner også særlige udtaleformer fra Vorupør; de er ikke med i *Thy-Ordbogen*, idet de ikke er optegnet af Torsten Balle i ordsamlingen bag ordbogen. Ordbogens undertitel: *Dialekter i Thy* lover ikke, at alle dialekter i Thy er medtaget; kort s. 7 og 358 viser de sogne, der er repræsenteret. Tak for de øvrige rosende ord om ordbogen. ■

<i>Thy</i> bomål	Rigsdansk	<i>Thy</i> bomål	Rigsdansk	<i>Thy</i> bomål	Rigsdansk
bued	båd	kwaer	kværn	taer	tør
byjk	by	liem	kost	Thyjk	Thy
bøel	græde	muer	mor	trijkn	trin
bøelynk	elendighed	muwke	mur	trind	rund
djes	deres	møt	midt	trånt	travlt
drøwtidaws	middagspause	måer	morgen	tøl	tolv
døwn	døgn	næt	nat	tøws	synes
dåe	dag	ralt	pjalt, usling	uwke	uge
fojen	fundet	siel	selv	wajjer	vi andre, os
fywr	fyrd	sih	se	wos	os, vores
fæer	far	skryw	skrive	wukn	vogn
guwkel	gul	skrån	tørt	yw	øje
hajel	handel	skåcs	lystig, morsom	ywl	jul
hinajen	hinanden	spæil	spejle	ywltræ	juletræ
hwællknog	hvelvknog, stærk snefygning	stjaer	stjerne	æ	bestemt artikel
hyjkl	hyl	stræb	stræbe, skynde	æl	regnbølge
hywl	hjul	støwt	styrte om	ølle	elleve
hywlboer	trillebør	ståån	stund	øwn	øjne
hæjst	best	suel	sol		
ijjas	i aftes	swå	så		
kuer	korn	sæ	sig		

Disse dialektord og -sætninger står på vores dialektkrus på thybomål.

<i>Thy</i> bomål	Rigsdansk
En skjøn bette byjk møt i Thyjk	En skøn lille by midt i Thy
En stød	Et stykke tid
Han hår alti så trånt, han hår aldri ståån å snak	Han har altid så travlt, han har aldrig tid til at snakke
Rojen om	Rundt om
Stræb no å kom	Skynd dig nu og kom
Øwerkast wejle	Voldsomt uvejr, stærk snestorm

Sprogrødderne

HØRT PÅ VÆRTSHUSET PÅ NØRRE OEHLENSCHLÄGERVEJ 26 LØRDAG KL. 21.45
Bjørn Z. Simonsen

[illegible]